

maar dat ernaast bestaat: „Lao Tse bevindt zich daar, Boeddha, Gandhi, Tolstoj kende het. Wij zouden moeten werken vanuit dat bewustzijn. Meestal „halen” we het niet. We gaan ten onder, een volgende generatie ontdekt opnieuw die bron die onvergankelijk is” (252).

Als ik dit zo achter elkaar zet om de lezer van deze recensie de verschillende fases in bewustzijn te laten zien die activisten kunnen bereiken, en van waaruit zij werken, dan lijkt dat meer op een traktaat dan op een roman. Margaretha Ferguson brengt het alleszins anders. De lijn die ik hier schetste, is zo verstrengeld met vele andere, zo verlevendigd door helder beschreven historische gebeurtenissen, dat het boek boeiend blijft tot aan het eind, en dat een lezer daàr pas goed beseft wat haar/hem verduidelijkt werd. Door middel van karakteristieke dialogen, speelsituaties en een hechte structuur bereikt zij dat, zonder ergens ook maar onverdraaglijk zwaar te worden, of onverteerbaar, - ingedeeld.

Hanneke van Buuren.

Margaretha Ferguson, *Elias in Batavia en Jakarta*, Den Haag, 1977.

Remco Campert: PC-Hooftprijs 1976.

De belangrijkste literaire prijs in Nederland - de PC-Hooftprijs - wordt reeds jarenlang *met vertraging* toegekend, en soms zelfs in een vreemde volgorde. Zo werd in 1978 de prijs van 1975 (voor beschouwend proza) uitgereikt aan Rudy Kousbroek, in 1979 gevolgd door de prijs van 1977 (voor creatief proza) aan Harry Mulisch; die van 1976 (voor poëzie) was toen nog niet eens bekend! Volgens geruchten - die op het moment van het schrijven van dit artikel nog steeds niet officieel bevestigd zijn - zal in het najaar van 1979 de leemte die er nu nog steeds bestaat, opgevuld worden: de

PC-Hooftprijs 1976 zal toegekend worden aan Remco Campert, speciaal voor zijn dichterslijk oeuvre.

Hoewel Remco Campert bij de meeste lezers bekender is als prozaïst dan als dichter, lijkt het mij zeer terecht dat ook zijn laatstgenoemde kwaliteit eindelijk eens voldoende belangstelling krijgt. Het is niet alleen „prijswaardig”, maar ook prij-

zenswaardig, dat dichterlijke werk. Remco Campert is er, duidelijker dan de andere 50-ers, namelijk in geslaagd *de tijd* vast te leggen, niet alleen *toen* (in 1950) maar ook *nu*. Zijn schijnbare „gewoonheid” blijkt achteraf zoveel verdiepingen te bezitten dat men er de hele literatuurgeschiedenis van een bepaald tijdperk uit kan aflezen. Ter illustratie:

TE HARD GESCHREEUWD?

- 1 *Nu Roland Holst oud geworden is en vierregelrijmen wisseit met Vestdijk, weggelopen demonen tracht terug te roepen, en men Voeten een belangrijk dichter vindt, wordt het tijd dat wij iets laten horen,*
- 6 *een stem dwars door puinstof heen, die glipt door de spijlen van het bedskelet, die nooit de baard in de keel wil hebben, die wil bevechten een groot geluk of ongeluk (een klein geluk is geen geluk),*
- 11 *die door schade en schande nooit wijzer wil worden. Een stem, die door alle huizen zingt, het water doet overkoken en de stoppen der berusting doet doorslaan.*
- 16 *Een stem, waarvan het geluid zich voortplant door de buizen onder de vermoeide stad en de antennedraden op maanlichtdaken doet trillen, trillen, trillen... Zo'n stem; eerder rusten wij niet.*

(Uit: *Libertinage*, 1950.)

De eerste twee regels van het gedicht slaan op het steekspel in kwatrijnen dat Roland Holst en Vestdijk in 1950 aan elkaars meesterschap wijdden („O, Gij, die sneller schrijft dan God kan lezen... enz.”), en dat zelfs in een bundeltje (*Swordplay, word-play*) werd uitgegeven! Ook „de weggelopen demonen” (r. 3) zijn in het werk van Roland Holst aanwijsbaar: de mytische achtergronden kregen juist in 1950 nog eens een ekstra belichting door de studie van G. Sötemann *A. Roland Holst en de mythe van Ierland*. En Voeten (r. 4) vond men belangrijk in 1950. Was die niet redakteur van allerlei tijdschriften en had hij in de afgelopen vijf jaar niet zo'n

tien bundels het licht laten zien? Wat zouden we daar nu nog van weten, als Remco Campert er ons niet even met de neus op drukte, nu, bijna 30 jaar later? Wij (r. 5) slaat op de toen nog „naamloze” jonge dichters die later de 50-ers zouden heten en die zich o.a. richtten tegen de z.g. „Criterium-poëzie”, ook wel de poëzie-van-het-kleine-geluk genoemd (zie r. 9-10). Maar ze richtten zich niet alleen *tegen iets*; ze richtten zich ook *op iets*: op een nieuwe stem, een nieuw soort trillen. En juist over dat „trillen” gaat een proefschrift dat waarschijnlijk nog dit jaar zal verschijnen en dat aan een andere 50-er gewijd zal zijn. Remco Campert heeft dat trillen

toen al gesignaleerd! Als we het gedicht vandaag lezen valt ons erin het jeugdige geloof op, de hoop, de droom. Het beeld van Remco Campert dat toen ontstaan is - een beeld van jeugd - is sindsdien gebeven: een baardeloze knaap kijkt ons vanaf al zijn foto's aan, zelfs nog in 1979, het jaar waarin hij 50 wordt en waarin hij bekroond wordt met dezelfde PC-Hooftprijs die de oude bard Roland Holst in de jaren vijftig ontving.

In 1975 - 25 jaar ná *Te hard geschreeuwd* - leefde Roland Holst nog steeds, hoe bestáát het! Andere dichters waren gekomen, gegaan. De gelovende, hopen de 50-ers waren „bijgezet in het literaire mausoleum”, verpakt in prachtige verzamelbundels. En opnieuw schept Remco Campert dan een tijdsbeeld-in-een-gedicht, ironisch genoeg ook nu weer - net als in 1950 - gepubliceerd in een literair tijdschrift dat een poëzie-redakteur heeft die nogal van „het kleine geluk” houdt. Toen: *Libertinage*, met H.A. Gomperts; nu *De Revisor*, met Tom van Deel. Ik geef dit gedicht zonder veel commentaar. Iedere lezer die een beetje op de hoogte is van de achtergronden van *Te hard geschreeuwd?* zal er de kritiek op de restauratie die inmiddels heeft plaatsgevonden, in ontdekken: *kreupel zoekt de poëzie het huis weer op / de warme lamp* enz. Het gedicht 1975 brengt ons weer terug bij 1950, en er is (dus) alle reden om ontgoocheld te zijn. Lees maar, en herkén de situatie

van nu, in r. 34 e.v. Vele namen - ook Vlaamse - zullen gestalte krijgen. Remco Campert vindt het niet meer nodig om ze nog te noemen; we kennen ze allemaal...

Aanvankelijk kan men geneigd zijn het gedicht 1975 als een voorbeeld te zien van de grote ontgoocheling: als een tegenstelling tot het jeugdige geloof uit het gedicht van 1950. Maar in de laatste strofe („Ach / sla ons om de oren enz.”) kijkt toch weer het gezicht van „de jongen met het mes” ons aan, *die wil bevechten een groot geluk of ongeluk (een klein geluk is geen geluk)*:

1975

- 1 *Rare jaren, deze jaren,
niets komies, veel mislukt
rollende stenen zonder mos*
- 4 *Kreupel zoekt de poëzie het
[huis weer op
de warme lamp
het kleine leed van pappie-
[mammie roepen
verdriet om de voorbije ver-
[jaardag
wéér troost de natuur
wéér komt op de propfen die
[ellendige God
vermomd nu als VU-student
of Nijmeegse nitwit*
- 12 *Maar ook wij, toen we een
[gooi naar het grootse deden
hadden niemand iets te bie-
[den
dat een schuilplaats gaf
voedsel in een maag
een schaar om prikkeldraad
[door te knippen
nauwelijks een doek voor het
[bloeden
of schoonheid die een ge-
[dicht verbrandt*
- 19 *Verwilderd in besneeuwde
[vlaktes
woestijnen in muren gevan-
[gen -
de kampen, kelders en kooien
waar de ene mens de ande-
[re onmens wordt*
- 23 *Al die dromen al die jaren
steeds weer dat kind op
[t platgebrande station*

*het hoge gillen in de kazerne
waar je stem, die mooie vaas,
werd stukgetrapt
en buiten de hekken
de koude kameraman
altijd bezorgd om z'n mate-
[riaal*

*Schrijven, die lullige luxe
waar ademen al een weelde
[is
en eten - je bordje leeg*

- 34 *De beste talenten aan de
[drank
aan de roem, aan de ijdel-
aan de spuit [heid
of in 't gesticht
met een positie in een com-
[missie
of uit het raam gesprongen
of geschrokken hokkend bij
[moeder de vrouw
of zich verliezend in analy-
[ses:
napalm van woorden
over het vel van de taal*

- 44 *Ach,
sla ons om de oren
dat we wakker worden
dat niet onze ontroering
in klein geblaat verloren gaat
dat we weer ons bed opne-
[men
en zwerven met de bedeljon-
[gen
met de bedelmeid.*

(De Revisor, jaargang 2, nr. 5.)

We hopen dat de jeugdige PC-Hooftprijswinnaar Remco Campert nog lang jong genoeg zal mogen blijven om dergelijke poëzie te schrijven.

Remco, blijf trillen!

Aldert Walrecht.